

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО**

ЛАЗАРЄВ Сергій Георгійович

УДК 316.7:789.983+781.68(477)

**ЕЛЕКТРОННА МУЗИКА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ
(ДРУГА ПОЛОВИНА XX — ПОЧАТОК XXI СТОЛІТЬ)**

26.00.01 — теорія та історія культури (мистецтвознавство)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ — 2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано на кафедрі культурології та інформаційних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (Київ).

Науковий керівник:

доктор філософських наук, професор
УЛАНОВА Світлана Іванівна,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв
Міністерства культури України

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор
САМОЙЛЕНКО Олександра Іванівна,
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової
Міністерства культури України,
проректор з наукової роботи

кандидат культурології
МАЗУРКЕВИЧ Ольга Павлівна,
Вінницький інститут Університету «Україна»
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри соціальних технологій

Захист відбудеться «4» грудня 2018 року о 16.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.005.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського за адресою: 01001, м. Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11, 4-й поверх, фойє Малого залу.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського за адресою: 01001, м. Київ, вул. Архітектора Городецького, 1–3/11.

Автореферат розіслано «__» листопада 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства

Н. О. Швець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Одними з провідних тенденцій розвитку музичного мистецтва у ХХ ст. стали формування і динамічна еволюція електронної музики. Її поширення досягло глобальних масштабів, передумови для цього склали науково-технічний прогрес і соціокультурні процеси, що відбуваються у світі. Присутність електронної музики в інших видах мистецтва сьогодні є повсякденною нормою. Завдяки засобам масової комунікації вона стала невід'ємною частиною сучасного буття. Так, виникнувши на початку ХХ ст. як експеримент у лабораторіях інженерів-винахідників та у студіях композиторів-авангардистів, у другій його половині електронна музика закономірно потрапила під вплив масової культури.

Взаємодія масової культури та музичного мистецтва стала ґрунтом для поширення масової музики, яка демонструє суттєву динаміку: синтез, перехрестя течій, надшвидкий процес утворення нових напрямів стали її типовими ознаками. Водночас відбуваються безперервні процеси взаємодії різних систем композиторської творчості, серед яких, поряд з традиційними методами, практикуються новаторські прийоми з використанням досягнень сучасної науки і техніки, написання музичних творів за допомогою комп'ютерних технологій. Закономірним продовженням цих процесів стало поширення електронної музики масового зразка. На початку ХХІ ст., на фоні постмодерних тенденцій, глобалізації, розвитку технологій та збагачення емпіричної, практичної бази, масове музичне мистецтво із стану опозиції до елітарного переходить у принципово новий стан — синтетичний.

Таке становище вимагає розроблення комплексних методів дослідження, які включатимуть соціокультурний, музикознавчий та філософсько-естетичний рівні, що диктує необхідність збірного, сумарного знання про сучасні процеси в електронній музиці і у масовій культурі. У цьому відношенні вивчення електронної музики у соціокультурній площині більш конкретно і повно може виявити специфіку її функціонування. Культурологічний і соціальний ракурс, сучасне осмислення взаємодії електронної музики з технологічними процесами допоможуть чіткіше уявити характер її розвитку і зрозуміти особливості її сучасного стану.

На сьогодні існує багато наукових праць, присвячених окремим галузям і проблемам електронної музики, переважно академічної, та творчості окремих її авторів, однак цільного, узагальнюючого дослідження, що враховувало б і неакадемічні напрями та соціокультурні аспекти, донині у вітчизняній науці здійснено не було. Необхідність спеціалізованого, системного вивчення феномену електронної музики у контексті сучасних соціокультурних процесів визначила загальну спрямованість даного дослідження і зумовила вибір *теми* дисертаційної роботи: *«Електронна музика як соціокультурне явище (друга половина ХХ — початок ХХІ століть)»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі культурології та інформаційних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв відповідно до плану наукових досліджень кафедри. Тему дисертації затверджено

на засіданні Вченої ради академії (протокол № 4 від 25 жовтня 2016 р.), вона відповідає комплексній темі «Актуальні проблеми культурології: теорія та історія культури» (реєстр. № 0115U001572 від 12.06.2015 р.).

Об'єкт дослідження: електронна музика як культурно-мистецький феномен.

Предмет дослідження: теорія і практика електронної музики у динаміці соціокультурних процесів другої половини XX — початку XXI ст.

Мета дослідження: визначити специфіку функціонування електронної музики в контексті сучасних соціокультурних процесів.

Досягнення поставленої мети потребує постановки і вирішення наступних наукових завдань:

- дослідити соціокультурні тенденції, які визначають розвиток і трансформації електронної музики на зламі XX — XXI ст.;
- розкрити специфічні риси неакадемічної електронної музики в площині сучасних соціокультурних процесів;
- розглянути зв'язки електронної музики з технологічними процесами, враховуючи соціокультурні аспекти;
- розробити категоріальний апарат і дати визначення основним поняттям і термінам неакадемічної сфери електронної музики;
- розробити принципи класифікації неакадемічних напрямів електронної музики на основі аналізу її особливостей і характерних рис;
- визначити вектори і перспективи розвитку неакадемічних напрямів електронної музики в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів.

У дисертації *вперше*:

- проведено комплексне дослідження сучасної неакадемічної електронної музики в контексті соціокультурних процесів;
- визначено, серед значимих соціальних аспектів масової музичної культури, «феномен ускладнення вибору» в сфері споживання електронної музики;
- введено термін «віртуальна індивідуалізація», яким позначається і розкривається процес взаємодії віртуальності та індивідуальності у сфері масової музичної культури, зокрема на прикладі електронної музики;
- визначено основні риси нової «парадигми віртуального звуку», що прийшла на зміну традиційним формам творчого процесу у сфері музичної діяльності, насамперед, у сфері електронної музики;
- розроблено і систематизовано принципи класифікації неакадемічних напрямів електронної музики, виконано їх розподіл на музичні і немусичні;
- введено і сформульовано новий «фрактально-голографічний» принцип класифікації електронної музики;
- виявлено специфічні ознаки української неакадемічної електронної музики і встановлено формування її характерних течій.

Уточнено:

- термінологічні основи підходів до вивчення неакадемічної електронної музики як соціокультурного явища.

Набули подальшого розвитку:

- дослідження зв'язку утворення нових напрямів неакадемічної електронної музики з технологічними процесами;
- систематизація базових стильових напрямів неакадемічної електронної музики;
- класифікація неакадемічних напрямів електронної музики за ритмічним малюнком.

Основним **аналітичним матеріалом** дослідження стали:

- творчість видатних зарубіжних саунд-продюсерів — *Adam Beyer, Carl Cox, Laurent Garnier, Frankie Knuckles, Satoshi Tomiie, Pete Tong, Aphex Twin, WestBam*;
- творча діяльність відомих українських авторів — А. Вахненко (*Andi Vax, SinSUN*), К. Заволоки (*Zavoloka*), С. Лазарева (*Sergio Mega*), О. Лаптева (*Gorchitza Live Project*), І. Москаленка (*DJ DerBastler*), В. Ткача (Взриватели, *Vroda*), Є. Філатова (*The Maneken, ONUKA*);
- музичні матеріали вітчизняних авторів, отримані під час всеукраїнського конкурсу «*The Best Track in Ukraine*» з 2010 по 2016 роки (понад 3000 творів).

Хронологічні межі дослідження охоплюють період розвитку електронної музики та її трансформації (друга половина ХХ — початок ХХІ ст.).

Методи дослідження. Для виконання завдань і досягнення мети дисертації були використані такі методи дослідження: *історичний* — для вивчення хронології виникнення і розвитку електронної музики; *аналітичний* — для виявлення складових напрямів неакадемічної електронної музики, суттєвих для з'ясування її класифікації; *культурологічний міждисциплінарний* — для встановлення зв'язків неакадемічної електронної музики з соціокультурними, суспільними і технологічними процесами та з науково-технічним прогресом; *типологічний системний* метод — для визначення єдиної системи класифікації неакадемічних напрямів електронної музики; *структурно-компаративний* метод — для виявлення подібностей та відмінностей напрямів неакадемічної електронної музики в системі типологізації; метод *спостереження* та *опису* напрямів електронної музики на основі синтезу елементів музикознавчого і звукорежисерського аналізу; а також *емпіричний практично-експериментальний* метод — для виявлення характерних ознак української електронної музики неакадемічних напрямів, за результатами проведеного *анкетування* фахівців з 12 країн світу зроблено статистичний аналіз; для формування висновків дослідження використано метод *узагальнення*.

Теоретична база дисертації. З огляду на соціокультурний ракурс дослідження, теоретичною основою дисертації стали праці представників західної, російської та вітчизняної науки, присвячені проблемам масової культури та соціокультурним процесам доби постмодерну: Д. Белла, Ж. Бодрійяра, В. Глазичева, Г. Дилигенського, М. Кастельса, Н. Кирилової, О. Костіної, О. Кривцун, Д. Макдональда, Н. Маньковської, Г. Маркузе, Х. Ортеги-і-Гасета, Е. Тоффлера, К. Ясперса. Зважаючи на «перехідний» етап доби постмодерну, до аналізу залучені дослідження М. Епштейна, О. Мітрошенкова та М. Тлостанової.

Основою для соціокультурного обґрунтування феномену електронної музики стали культурологічні, філософсько-естетичні та соціологічні праці, у яких з

різних філософсько-методологічних та соціокультурних позицій ставилася і вирішувалася проблема визначення загальних і специфічних властивостей електронної музики та її перехресть з музикою масовою (О. Бельтюков, Є. Бикова, В. Бичков, Ю. Боров, Т. Кузуб, В. Сиров), а також музикознавчі праці, присвячені вивченню проблем масового музичного мистецтва (О. Берегова, О. Бойко, В. Конен, Л. Романова, А. Цукер, Т. Чередниченко).

Музикознавчу інтерпретацію проблема визначення місця електронної музики (академічної та неакадемічної), а також напрямів, що знаходяться на межі між останніми двома, в системі основних видів музичного мистецтва, отримала в працях: Т. Адорно, Є. Назайкінського, Ю. Холопова, В. Холопової, К. Царьової, В. Ценової. Для визначення особливих рис української електронної музики було вивчено праці вітчизняних дослідників: Я. Гнатюка, З. Ластовецької-Соланської, І. Лященко, К. Мариняк-Черевко, К. Стеценка та В. Тормахової.

В контексті систематизації і класифікації електронної музики проаналізовано мистецтвознавчі та музикознавчі праці, присвячені вивченню проблем жанру і стилю в мистецтві: Н. Горюхіної, І. Коханик, Т. Лазутиної, М. Лобанової, О. Лосєва, Л. Мазеля, М. Михайлова, О. Соколова, О. Сохора, С. Тишка, А. Цукера, В. Цуккермана, *F. Fabbri, D. Greenberg, M. Kosinski, J. Lena, A. Moor, R. Neumayer, R. Peterson*. В контексті аналізу процесів стилеутворення в електронній музиці у дослідженні задіяно проєкцію на фрактальний і голографічний принципи, в цьому ракурсі проаналізовано праці І. Айдарової, Ю. Дмитрюкової, Б. Майєра, Б. Мандельброта та *I. Karaca*.

Вивченню різноаспектних питань електронної музики сприяли праці: І. Алдошиної та Р. Прітте, Є. Куца, Є. Мурзіна, С. Пучкова, І. Ракунової, К. Фадєєвої, К. Черевко, С. Шустова, Т. Ястремського, *D. Hesmondhalgh, P. Kirss, E. Montano, K. MacLeod, L. Poissant, M. Puckette, R. Snoman*, а також теоретичні і критичні праці композиторів М. Абакумова, Е. Артем'єва, Е. Денисова, А. Загайкевич, А. Карнака та І. Стецюка.

Теоретичне і практичне значення роботи визначається можливістю використання результатів, отриманих в ході даного дослідження, у науково-дослідній роботі з культурології та історії мистецтва, музикознавстві. Зокрема, при розробці курсів з історії світової музики та масової культури, при підготовці наукових робіт з культурології та сучасного мистецтва, читанні лекційних курсів з історії та теорії музичного мистецтва. Авторські визначення та розроблені принципи класифікації неакадемічних напрямів електронної музики можуть бути використані у навчальному процесі вищих навчальних закладів України при викладанні культурологічних і музикознавчих дисциплін.

Матеріали і висновки дослідження були використані при розробці і викладанні авторської програми курсу «Майстерність ді-джеїнгу», який вперше в Україні введено у систему вищої освіти в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв у 2010 р.

Особистий внесок здобувача. Теоретичні обґрунтування, емпіричні дані та висновки, які вміщено в роботі, одержані здобувачем у результаті самостійних досліджень. Всі публікації у наукових фахових виданнях є одноосібними.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації апробовано на міжнародних наукових конференціях: «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (Київ, 11-12 листопада 2009 р.); «Діяльність продюсера в культурному просторі України XXI століття» (Київ, 7 квітня 2010 р.); на науково-практичній конференції «Современные аудиовизуальные технологии в художественном творчестве и высшем образовании» (Санкт-Петербург, 26 березня 2011 р.) «Музыкальный авангард: вопросы творчества, исполнения, преподавания» (Пермь, 10-11 вересня 2011 р.); «Искусство в пространстве современной культуры» (Воронеж, 29-30 вересня 2011 р.); «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (Київ, 10-11 листопада 2011 р.); «Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі XXI століття» (Київ, 2 грудня 2010 р.); «Культура: открытый формат — 2011» (Мінськ, 20-21 червня 2011 р.); «Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі XXI століття: традиції, концепції, перспективи» (Київ, 20-21 грудня 2012 р.); «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (Київ, 9 квітня 2014 р.); «Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі XXI століття: формування громадянського суспільства» (Київ, 1 липня 2016 р.); на *Всеукраїнській науково-творчій конференції* «Культурно-мистецьке середовище: технології та сучасність» (Київ, 11-12 листопада 2008 р.) та *Всеукраїнській відкритій науково-практичній конференції* «Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін», присвяченої пам'яті А. Ф. Кречківського (Суми, 7-9 квітня 2011 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 20 одноосібних публікаціях, з них 6 статей — у фахових виданнях, затверджених ДАК України, 1 — у зарубіжному науковому періодичному виданні, 1 — у міжнародній колективній монографії, 12 — тези у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (246 позицій), додатків. Загальний обсяг тексту становить 241 сторінку, основний текст — 197 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Вступ містить обґрунтування актуальності теми дисертаційної роботи; формулювання мети і завдань; визначення об'єкту, предмету та методів дослідження, виявлення наукової новизни та практичного значення отриманих результатів, перелік форм апробації дослідження та публікацій.

Розділ 1 «Теоретичні засади дослідження електронної музики», що складається з двох підрозділів, присвячений обґрунтуванню теоретичної та методологічної бази дослідження.

У **підрозділі 1.1 «Історіографія питання та понятійний апарат дослідження»** вивчено і проаналізовано літературу, присвячену проблематиці електронної музики, розроблено термінологічний апарат. З'ясовано, що переважна більшість вчених зосереджується на вивченні академічної електронної музики (Е. Денисов, Ц. Когоутек, І. Ракунова, Ю. Холопов та ін.). Основне коло питань фокусується на сфері музикознавства, дослідженні композиторських

технік та технологічно-музичних інновацій. Часто вчені звертаються до аналізу творчої діяльності окремих композиторів — піонерів електронної музики, значних особистостей, серед яких Едгар Варез, Джон Кейдж, Яніс Ксенакіс, П'єр Шеффер, Карлхайнц Штокхаузен та ін. Окремі дослідження присвячені творчості вітчизняних композиторів — А. Загайкевич, І. Небесного та Ю. Шаріфова, які віддають перевагу академічній електронній музиці. Вітчизняні вчені (Є. Куш, С. Шустов) у своїх працях концентрують увагу на зв'язку електронної музики з технологічними студійними аспектами, а також на кореляції еволюції електронної музики з розвитком електромузичних інструментів. Серед тем, на яких зосереджуються музикознавці і самі композитори, — ракурс перехрестя електронної музики з кіномистецтвом та «третій напрям» (М. Абакумов, Е. Артем'єв, З. Лісса, І. Стецюк).

Неакадемічним напрямом електронної музики присвячені здебільшого праці західних вчених, які розглядають переважно соціокультурні, а також міждисциплінарні аспекти (A. Bennett, D. Hesmondhalgh, K. McLeod, E. Montano та ін.). Західні соціологи і психологи розглядають електронну музику серед інших видів музики у маркетинговому контексті (D. Greenberg, P. Kirss, M. Kosinski, J. Lena, B. Monteiro, R. Neumayer, R. Peterson, D. Stillwell та ін.). Саме ця площина стала вельми ретельно вивчатися європейськими і американськими науковцями з огляду на її практичне застосування для автоматичної класифікації на музичних інтернет-платформах. Спроби систематизації танцювальних напрямів електронної музики, а також історичний ракурс є темою досліджень західних і російських вчених та журналістів (А. Горохов, А. Троїцький, Т. Ястремський, R. Snoman). Крім названих джерел, значний обсяг фактичного матеріалу містить вузькоспрямована музична періодика, здебільшого такі журнали базуються і розповсюджуються у США, Великобританії та Німеччині. Також все більш змістовними і впливовими наразі стають спеціалізовані інтернет-видання, присвячені суто електронній музиці.

Розкрито термінологічні засади сфери електронної музики. Основний акцент у розробці понятійного апарату поставлено на соціокультурних аспектах. Визначено, що електронна музика — це музика, створена з використанням електронних, комп'ютерних технологій, синтезаторів, семплерів та ін.; автор електронної музики створює окремі тембри, звучання, які послідовно стають частинами усього загального звукового матеріалу. Під час роботи автор змінює звукову тканину і композицію в цілому для досягнення бажаного результату. Будь-який звук, вироблений з використанням електронного сигналу, може бути названий електронним. В ракурсі соціокультурного аналізу найбільший інтерес представляє неакадемічна сфера електронної музики, яка найменш досліджена у наукових текстах. Серед її важливих понять: «рейв» — масова нічна подія з виступами переважно ді-джейів, що, однак, не заперечує можливості «живих» виступів. «Ді-джей» — людина, яка створює цільний безперервний музичний твір (ді-джей мікс) за допомогою технічних засобів, шляхом плавної або різкої зміни, змішування творів (як власних, так і інших авторів), записаних на різні носії. «Ді-джей мікс» — безперервний музичний твір, виконаний колажно за допомогою спеціального технічного обладнання з певної кількості творів (треків) різних авторів. «Трек» — термін, що позначає форму музичного твору — музичну

одиницю, складову ді-джей міксу. Формат «ді-джей френдлі» визначає структуру музичного твору (треку), наявність ритмічної частини на початку і наприкінці твору та робить твір придатним для використання ді-джеями.

У підрозділі 1.2 «Методологічні засади дослідження електронної музики як соціокультурного явища» феномен електронної музики розглянуто у площині соціокультурного аналізу. Вивчено взаємозв'язки електронної музики з масовою культурою новітнього етапу доби постмодерну. Визначено, що і масова культура, і в цілому постмодерн в теперішній час перебувають у стані трансформації, згідно цих процесів однастайності у науковій думці досі немає. Разом з тим саме масова культура, будучи однією з виразних ознак доби постмодерну стала стрижневим чинником у глобалізації явища електронної музики, що не можна ігнорувати. Ключовим фактором уповільнення становлення вітчизняної культури електронної музики у радянські часи (80-ті — середина 90-х років ХХ ст.) став спотворений аналог масової культури — «псевдомасова культура», що і у теперішній час є ознакою тоталітарних суспільств. Це явище, підміняючи собою справжню масову культуру, що ґрунтується на попиті і комерційних началах, базується на держзамовленні, має примусовий характер і містить елементи пропаганди. Це зумовило повну відсутність інфраструктури, якої потребує нормальний, природній розвиток електронної музики. Серед вагомих ознак масової культури для вивчення електронної музики у соціокультурному ракурсі визначено демократизацію високого мистецтва та трансляцію і розповсюдження через канали масової комунікації. Крім того, виявлено, що в умовах постмодерну втратила силу чітка опозиція масового та елітарного у музичному мистецтві, процеси синтезу стали ґрунтом для формування тернарного розподілу «кіч», «мідл», «арт» замість попереднього бінарного. Така ситуація створила ґрунт для явища, яке може бути окреслено як «феномен ускладнення вибору». Для слухача виникає потреба не тільки у вихованні смаків, але й в освіті, експертних знаннях у різних галузях сфери електронної музики (музикознавство, жанрово-стильова ідентифікація, звукорежисура) для здійснення коректного вибору твору. Доступність технологічних засобів та засобів розповсюдження поставила твори аматорів-початківців в один ряд із справжніми, якісними у технологічному і оригінальними у художньому сенсі зразками.

Сучасні трансформації масової культури визначили її перехід від «безликого натовпу» (Ж. Бодрійяр) до більш персоналізованих, «індивідуальних конфігурацій» (Е. Тоффлер), однією з яких є феномен «віртуальної індивідуальності». Міцним фундаментом цих змін стала блогосфера — соціальні мережі, що наразі домінують в інтернет-просторі. Інтерактивне явище «віртуальної індивідуальності» базується на засадах інтернет та комп'ютерних технологій і соціальних мереж, використовуючи як інструмент комунікації трансляцію. Термін має подвійний сенс, отже, «віртуальність» слід тлумачити як уявне, ефемерне, вигадане, при цьому він повністю відповідає і своєму прямому — технологічному, комп'ютерному значенню. Сучасні соціальні мережі, відео- та аудіо-блоги визначили появу нової віртуальної соціокультурної моделі буття, формуючи друге «Я» кожного їх користувача. В інтернеті кордони відсутні,

а соціальні умовності зведені до мінімуму. Щоб спілкуватися з улюбленим автором чи музикантом, користувачам соціальних мереж треба лише підписатися на оновлення на його сторінці й отримувати найсвіжіші новини «з перших вуст».

Аналіз електронної музики в контексті сучасних тенденцій масової культури, проведений у дослідженні, довів нерозривний зв'язок обох явищ, які демонструють спільні, притаманні їм обом характерні ознаки: використання сучасних технологій, доступність технічних творчих засобів; демократизацію, спрощення; стандартизацію, призначення для широкої аудиторії; комерційну спрямованість; розважальність; використання механізмів моди, розповсюдження через канали масової комунікації.

Розділ 2 «Електронна музика як явище масової музичної культури» складається з двох підрозділів, у яких розглядаються основні історичні етапи розвитку електронної музики, з огляду на соціокультурні умови та жанрово-стильовий контекст.

Підрозділ 2.1 «Етапи розвитку електронної музики в ракурсі соціокультурних тенденцій XX — початку XXI ст.» присвячений історичному огляду феномену. З урахуванням зв'язків із соціокультурними процесами виконано періодизацію еволюції електронної музики, починаючи з передумов і генези:

- кінець XIX — початок XX ст. (період предтечі, експерименти зі звуком і звуковидобуванням, перші електромузичні інструменти);
- перша половина XX ст. (початок розвитку електронної музики, перші експерименти із застосуванням електромузичних інструментів);
- середина XX ст. (становлення електронної музики як самостійного явища. Перехід від експериментальної сфери до сфери академічної та до сфери кіномузики. Впровадження серійного виробництва синтезаторів, перші вдалі спроби створення електронної музики неакадемічними музикантами);
- кінець XX — початок XXI ст. (динамічний розвиток електронної музики як академічних, так і неакадемічних масових, танцювальних напрямів). Затвердження електронної музики як явища масової музичної культури.

Усі ці періоди не мають чітких меж, проте безпосередньо пов'язані з подіями у технологічній та мистецькій сферах, а також із соціальними процесами та змінами у суспільстві. Доведено, що еволюція електронної музики корелюється із розвитком технологій, головним чином у сфері винахідництва електромузичних інструментів. Також немало роль у її становленні зіграли композитори — представники авангардних течій музичного мистецтва. Таким чином, пошук композиторами і виконавцями джерел нових звучань та винаходи на базі експериментів зі звуком стали ґрунтом генези електронної музики. Серед вагомих для передумов її становлення розглянуто винаходи В. Баранова-Россіне, Г. Гельмгольца, Е. Грея, Т. Кахілла, Л. Термена. В ракурсі розвитку електронної музики згадано її осередки — європейські студії: *RDF (Radiodiffusion Française)* у Парижі, де проводив свої дослідження один з піонерів конкретної музики — П'єр Шеффер, та першу Експериментальну студію електронної музики (*Kölner Funkhaus Studie für Elektronische Musik*) при радіо *WDR* у Кельні, де багато років працював К. Штокхаузен. Зафіксовано значну роль серійного виробництва

перших синтезаторів Р. Муга у виході електронної музики за академічні межі. Простежено, що основу неакадемічної електронної музики становила творчість авторів і виконавців, котрі раніше віддавали перевагу як академічній та експериментальній музиці, так і іншим масовим напрямам, таким як фанк, диско і рок-н-рол, серед піонерів електронної музики масового зразка: *Jean-Michel Jarre*, *Gershon Kingsley*, *Kraftwerk*, *Giorgio Moroder*. Визначено також, що значну роль у поширенні та демократизації електронної музики зіграла музика кіно. Надалі виявлено значну динаміку і простежено розвиток різноманітних неакадемічних танцювальних напрямів електронної музики у США та країнах Європи.

Вивчено історію розвитку електронної музики неакадемічних напрямів в Україні, яку умовно поділено на 4 періоди:

- предтечі: 1988 — 1995 рр.;
- становлення: 1995 — 2005 рр.;
- затвердження: 2005 — 2014 рр.;
- розвиток: 2014 — теперішній час.

Простежено, що радянська система стала фактором уповільнення розвитку неакадемічних напрямів електронної музики в Україні. Соціально-політичний стан України 1970 — 80-х років зумовив майже повну відсутність інфраструктури, необхідної для функціонування та взагалі існування культури танцювальної електронної музики, тим самим затримавши її появу в Україні на 10 — 15 років. Разом з тим у теперішній час спостерігається її динамічний підйом та закономірне зростання інтересу до неї вітчизняних авторів.

Визначено, що весь масив неакадемічних танцювальних течій став супроводом нових форм суспільної активності і не може існувати не тільки поза технічним, але тепер вже і поза соціальним середовищем та спеціальними умовами для її сприйняття. Ці умови, сформовані рейв-культурою та клубною культурою, проявили характерні риси електронної музики як соціокультурного явища.

Встановлено, що сучасна неакадемічна електронна музика постає складовою масової музичної культури, серед основних виявлених чинників цієї невід’ємності — використання інструментів масової комунікації, тиражованість і доступність. Соціокультурні і технологічні процеси склали основу для «парадигми віртуального звуку», набуття сили якою стало одним з ключових факторів для культури сучасної електронної музики. Цифрові, комп’ютерні технології та технології масової комунікації зробили засоби звуковидобування значно більш доступними, що дозволило електронній музиці суттєво поширитися. Крім того, що створення електронної музики у 99 випадках із 100 відбувається за допомогою комп’ютерних програм та віртуальних музичних інструментів, у віртуальній формі також було відтворено дорогі громіздкі синтезатори, семплери та прилади обробки звуку, які раніше існували лише у апаратній формі. Доведено, що ці процеси визначають сьгодні умови і характер творчої діяльності авторів електронної музики, надавши їм у руки легкодоступний віртуальний інструментарій, якість якого зростає кожного дня.

У підрозділі 2.2 «Сучасна електронна музика в контексті категорій жанру і стилю» феномен електронної музики проаналізовано у жанрово-стильовому ракурсі.

З'ясовано, що стиль і жанр, а також форма є найбільш дійовими категоріями, застосовними для аналізу електронної музики. Ці категорії у сфері неакадемічній мають свої особливості та специфіку. Так, жанр у неакадемічній електронній музиці позначає суть творчої діяльності та її результатів, розкриває основний принцип їх бутності. На стиль окремих творів і напрямів неакадемічної електронної музики переважно вказує відповідність специфічним музичним і немусичним ознакам, дотримання «законів відтворення» прототипу (витримка особливостей звучання, саунду). В соціокультурному ракурсі стиль визначає аудиторію напряму, притаманну йому систему символів, візуальних образів, асоціативний ряд.

Виявлено, що електронна танцювальна музика виробила властиву для неї специфічну (брейк-дроп, ді-джей френдлі) форму творів. Саме така форма робить твори електронної танцювальної музики прийнятними для вживання у практиці. Також простежено характерну особливість побудови творів електронної танцювальної музики, яка виражається у використанні на творчому рівні остинатних форм — патернів.

З'ясовано, що у академічній електронній музиці можна спостерігати розвинену жанрову систему, тоді як у неакадемічній сфері жанрова система перебуває у стані формування. Виявлено, що сукупність напрямів неакадемічної електронної музики являє собою переважно стильовий феномен. Представлено жанровий ряд неакадемічної електронної музики. Серед усталених жанрів: «ремікс», «маш-ап», «ді-джей мікс».

Наявність розгалуженої системи стилів, характерних жанрів та форми творів дозволила визначити неакадемічну електронну музику як окремий напрям музичного мистецтва.

Розділ 3 «Тенденції розвитку електронної музики у сучасному соціокультурному середовищі», що складається з трьох підрозділів, презентує класифікацію напрямів неакадемічної електронної музики, включає аналіз її основних базових течій та творчості зарубіжних і вітчизняних авторів.

У підрозділі 3.1 «Принципи класифікації неакадемічної електронної музики» представлено авторську класифікацію напрямів електронної музики з урахуванням музичних і немусичних особливостей. У площині постмодерних тенденцій електронну музику поділено на три основні напрями: перший — серйозна, академічна електронна музика; другий — легка, розважальна електронна музика; третій — межовий, що увібрав у себе деякі риси перших двох, а саме професіоналізм авторів та виконавців першого напряму та спрямованість на масового слухача другого напряму. Згідно з цим розподілом запропоновано тернарний принцип класифікації.

Більшість визначених у дослідженні принципів класифікації, а саме: хронографічний, функціональний (прикладний), соціальний, географічний, мистецько-аналітичний (музикознавчий), структурний, технологічний та авторський базуються на традиційних критеріях аналізу, однак виявлення

формування певного музичного напрямку, його самостійності у сфері неакадемічної електронної музики, що динамічно розвивається, потребує іншого підходу. Отже, для вирішення цих завдань запропоновано новий, авторський, фрактально-голографічний принцип класифікації, який базується на аналогії з властивостями відомих міждисциплінарних феноменів фракталу і голограми. А саме, властивості самоподібності фракталу і властивості частини голографічної плівки містити всю інформацію цілої голограми (відносно голографічного принципу, найближчою аналогією є холистичний принцип цілісності). З'ясовано, що фрактально-голографічний принцип класифікації дозволяє зафіксувати окресленість музичного напрямку за наявності у ньому творів-екстремумів (зразків екстремальних як крайніх — комерційних, з одного боку і некомерційних — з іншого, а також крайніх як межових з іншими напрямками).

У підрозділі 3.2 «Основні стильові модифікації неакадемічних напрямів електронної музики наприкінці XX — початку XXI століть» з'ясовано, що в електронній музиці неакадемічних напрямів існує розподіл основних стильових категорій (О. Бойко, А. Троїцький, Т. Ястремський, *P. Kirss*, *R. Snoman* та ін. виділяють до десяти). У дослідженні визначено вісім базових стильових напрямів: хаус (*House*), техно (*Techno*), хіп-хоп (*Hip-Hop*), даб (*Dub*), транс (*Trance*), хардкор (*Hardcore*), брейкбїт (*Breakbeat*) та ембієнт (*Ambient*), їх проаналізовано і описано. Як приклад, детально розглянуто і порівняно базові напрями техно (*Techno*) і хаус (*House*), визначено їх схожі риси та відмінності. Доповнено один з основних принципів розрізнення напрямів електронної танцювальної музики за ритмічним малюнком. Так, у творах різних напрямів мелодико-ритмічна фігура басової лінії має різну форму, довжину та кількість тонів, що дозволяє використовувати ці дані як суттєві, а інколи вирішальні у розрізненні цих напрямів, тоді як попередні методи обмежувалися використанням виключно елементів партій барабанів для подібного аналізу.

У підрозділі 3.3 «Творчість зарубіжних та українських авторів неакадемічної електронної музики» вивчено діяльність авторів, які зробили значний внесок у розвиток культури неакадемічної електронної музики. Об'єктом аналізу стала творчість артистів: *Frankie Knuckles*, *Aphex Twin*, *Laurent Garnier*, *WestBam*, *Pete Tong*, *Carl Cox*, *Adam Beyer*, *Satoshi Tomiie*, виразний, характерний саунд котрих значною мірою визначив тенденції розвитку музичних напрямів, у яких вони працюють. Серед вітчизняних митців проаналізовано творчість авторів, які досягли міжнародного рівня: А. Вахненко (*Andi Vax*, *SinSUN*), К. Заволоки (*Zavoloka*), С. Лазарєва (*Sergio Mega*), О. Лаптева (*Gorchitza Live Project*), І. Москаленка (*DJ DerBastler*), В. Ткача, Є. Філатова (*The Maneken*). Також на матеріалі культурно-мистецького проекту «Всеукраїнський конкурс *The Best Track in Ukraine*», проведено статистичний аналіз понад 3000 творів українських авторів. Для отримання достовірних, точних результатів анкетовано 30 фахівців з 12 країн світу, що увійшли у журі конкурсу. За результатами анкетування простежена зосередженість вітчизняних авторів на мелодійній частині творів. Також встановлено, що українські автори віддають перевагу найбільш масовим напрямам електронної танцювальної музики (*Progressive* — 31%, *Trance* — 19%). Отримана і проаналізована статистика дозволила визначити виразні характерні

особливості українського електронного саунду. Виявлено, що досвідчені вітчизняні автори неакадемічної електронної музики воліють до використання у творах тембрів національних музичних інструментів. У підсумку, аналіз досліджуваних зразків творчості як молодих, так і досвідчених вітчизняних авторів показав, що розвиток електронної музики не призвів до девальвації музичного досвіду минулих століть. Електронні аудіотехнології не витіснили ні традиційні музичні інструменти, ні твори композиторів минулого — скоріше навпаки, відродили інтерес до музики минулого, фольклору, живого виконання на традиційних музичних інструментах і їх поєднання з сучасними електронними тембрами. У світовій практиці ці процеси стали ще одним фактором стимуляції появи нових стильових напрямів електронної танцювальної музики, таких як *Latin House*, *Latin Techno*, *Tribal House*, *Tribal Techno*, *Afro House*, *Afro Tech* та ін. Міжнародний досвід і спостереження української електронної сцени дали підстави зафіксувати схожі тенденції і у вітчизняній електронній музиці. Так, поєднання тембрів автентичних українських інструментів і елементів національних мелодій з електронними ритмічними фактурами і партіями синтезаторів створює українсько-спрямовані *House*, *Techno*, *Drum-n-Bass* та ін. За результатами дослідження ці напрями класифіковано та введено їх назви: *UA House*, *UA Techno*, *UA Bass* та ін. Встановлено наявність у творах неакадемічних напрямів вітчизняної електронної музики рис кордоцентричності і характерного мелодизму, які відрізняють український електронний танцювальний саунд і виділяють його серед інших.

ВИСНОВКИ

Відповідно до визначеної мети і поставлених завдань, результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні висновки.

1. Аналіз мистецтвознавчих, музикознавчих, естетично та соціально спрямованих праць дозволив визначити, що електронна музика — феномен ХХ — ХХІ ст., якому властиві: використання електронного сигналу, зв'язок з електронними, комп'ютерними технологіями, використання специфічного інструментарію (синтезаторів, семплерів та ін.). В електронній музиці митець розуміється як творець усіх складових твору — від окремих специфічних тембрів і фактур, звукової тканини і композиції до всього звукового матеріалу в цілому. Ці особливості рельєфно виділяють електронну музику серед інших напрямів музичного мистецтва, вона не може існувати поза середовищем, яке створюють технічні засоби. Серед суттєвих соціокультурних тенденцій визначено необхідність та невід'ємність соціального середовища як складової культури сучасної неакадемічної електронної музики, явища і форми якої часто потребують інтеграції у них слухача — їх споживача. У той же час, сама електронна музика інтегрується у культурне життя майже кожної людини, набувши глобального характеру.

2. Виявлено, що феномен електронної музики, в площині сучасних соціокультурних процесів, має характерні особливості. Значною мірою вони сформовані впливом масової культури на розвиток сфери неакадемічної електронної музики. Цей зв'язок зумовив спільність деяких рис у обох явищ, а

саме: використання сучасних технологій, доступність технічних творчих засобів, спрощення (демократизація), стандартизація, розрахунок на середнього споживача, призначення для великої аудиторії (для мас); комерційна спрямованість; розважальність; використання механізмів моди, засобів масової інформації та комунікації. Серед сучасних спільних тенденцій електронної музики і масової культури визначено спрямованість до індивідуалізації (Е. Тоффлер). Встановлено, що академічна і неакадемічна електронна музика не мають чітких меж і знаходяться у процесі постійної взаємодії, що сприяє збагаченню останньої та служить ґрунтом для формування нових музичних течій.

3. Визначено, що крім притаманних академічній електронній музиці технологічних особливостей, для неакадемічних напрямів характерна виразна соціокультурна спрямованість, сфокусованість на масовому споживанні та використання усереднених стандартів, які нав'язує музична індустрія. Науково-технічний прогрес, комп'ютерні технології та засоби масової комунікації сприяють посиленню динаміки розвитку та впливають на творчу діяльність у сфері електронної музики. Винаходи у сфері електромузичних інструментів, технологічні розробки (в тому числі віртуальні), нестандартний творчий підхід до їх використання сприяють її збагаченню, збільшенню стильового потенціалу і дають поштовх до появи нових течій і напрямів. Простежено, що неакадемічна електронна музика утворює навколо себе специфічні спільноти, які розшаровуються за певними музичними стильовими напрямками і мають власну систему символів. Встановлено, що через свою постмодерністську специфіку вона притягує до себе і залучає до взаємодії різні напрями музичного мистецтва, серед яких джаз, рок, народна музика та ін. Отже, неакадемічна електронна музика — мистецьке, соціокультурне явище, яке демонструє нові синтетичні можливості сучасної музичної творчої діяльності, не заперечуючи, при цьому, досвід і традиції, що існують в інших видах музичного мистецтва. Так фольклор та етнічні елементи, використані у творах електронної музики неакадемічних напрямів, підтримують автентичність і традиції певних культур, а класичні академічні твори в електронному звучанні стають зрозумілішими і, завдяки цій адаптації, прийнятними новими поколіннями сучасних слухачів.

4. В ході роботи досліджено неакадемічну електронну музику і дано визначення ряду притаманних їй термінів. Встановлено, що існує залежність основних категорій неакадемічної електронної музики від умов стандартів ринку індустрії цієї музики. Однією з важливих стандартизованих категорій форми є трек — термін, що в масовій електронній музиці позначає один музичний твір. Назва з'явилася за часів грамплатівок і позначала одну доріжку на платівці. Одну з основних ролей у виконанні електронної танцювальної музики відіграє ді-джей (DJ) — людина, яка створює цільний безперервний музичний твір (ді-джей мікс) за допомогою технічних засобів, шляхом плавної або різкої зміни треків, записаних на різні носії. Розкрито поняття рейву — специфічного типу фестивалю, який присвячений різним неакадемічним, масовим, переважно танцювальним напрямкам електронної музики, де превалює форма безперервного музичного міксу і центральною фігурою якого, здебільшого, виступає ді-джей. Виявлена наявність специфічного стандарту — формату ді-джей френдлі (DJ friendly), який визначає структуру музичного твору, наявність ритмічної

частини на початку і наприкінці твору. Саме форма безперервного міксу диктує необхідність написання авторами треків, придатних для використання ді-джеями. Вказані спостереження, наявність власної термінології, власних стандартів і форм дають підстави для констатації соціокультурного явища електронної музики як феномену масової музичної культури.

5. Підходом до виведення класифікації неакадемічних напрямів електронної музики, з огляду на присутність у них і жанрових, і стильових ознак, став ракурс розмежування на принципи музичні і немузичні. Згідно з проведеним дослідженням музичних і немузичних аспектів, до музичних принципів класифікації віднесено: музикознавчий, мистецько-аналітичний (за засобами музичної виразності, за темпом, за способом виконання, за інструментальним складом і складом виконавців, за ритмічним малюнком, за частковою належністю до інших напрямів); структурний (за формою, структурою і типом побудови, за довжиною твору).

До немузичних віднесено переважну більшість принципів класифікації, придатних для аналізу електронної музики, а саме: хронографічний (за часом написання і видання твору); функціональний (за напрямом застосування); фрактально-голографічний (за самостійністю напрямку), соціальний (за масовістю та якістю аудиторії, за належністю до певних страт суспільства, за суспільною спрямованістю); тернарний (за відношенням до одного з трьох напрямів музичного мистецтва: першого (серйозного, академічного), другого (легкого, розважального, популярного) і третього (межового, високопрофесійного, але спрямованого на широку, масову аудиторію); географічний (за локацією створення чи наявністю елементів етнічних мотивів певної місцевості, за мовою тексту твору); технологічний (за використанням певних технологічних засобів, прийомів; за оцінкою якості і особливостей звучання фонограми); авторський (за особливостями композиторського письма певного автора чи групи авторів, за ідіологем виконавця).

6. Спостереження за практикою вітчизняної електронної музики неакадемічних напрямів та її розвитком вказує на її динамічне поширення в Україні та дозволяє констатувати її присутність у багатьох сферах культурного життя. Особливою рисою сьогоденних плодів еволюції вітчизняної електронної музики визначено формування виразного українського електронного саунду. Аналіз значного обсягу матеріалів творчості українських авторів виявив наявність виразних характерних ознак у звучанні зразків різних стильових течій електронної музики, серед яких основні категорії: *House*, *Techno*, *Trance* та ін. Ці спостереження та аналіз міжнародної практики дозволили констатувати і дати визначення українським напрямом: *UA House*, *UA Techno*, *UA Trance* та ін.

Проведене дисертаційне дослідження не розкриває усіх аспектів електронної музики. Соціокультурний ракурс дав змогу вивчити її зв'язки з масовою культурою, технологічними та соціальними процесами у суспільстві. Виявлені факти й закономірності, розроблені принципи класифікації можуть стати ґрунтом для подальших досліджень сфери електронної музики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях та виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

1. Лазарєв С. Г. Специфіка музичної творчості в умовах масової культури // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. праць: наук. зап. Рівненського державного гуманітарного університету. У 2-х т. Вип. 16. Рівне : РДГУ, 2010. Т. I. С. 220–224.
2. Лазарєв С. Г. Феномен масової культури в наукових теоріях та практиці культурного життя // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. праць. Київ : Міленіум, 2010. Вип. 25. С. 36–42.
3. Лазарєв С. Г. Електронна музика як форма художньої творчості // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. праць. Харків : ХДАДМ, 2011. № 1. С. 196–199.
4. Лазарєв С. Г. Масова культура у проекціях культурологічної думки // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. Київ : Міленіум, 2011. № 1. С. 124–128.
5. Лазарєв С. Г. Принципи класифікації електронної музики: до постановки проблеми // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. праць. Київ : Міленіум, 2011. Вип. 26. С. 226–236.
6. Лазарєв С. Г. Наджанрові й надстильові принципи класифікації електронної музики в умовах масової культури // Культура і сучасність : альманах. Київ : Міленіум, 2017. № 1. С. 133–139.

Стаття у науковому періодичному іноземному виданні

7. Лазарєв С. Г. Электронная музыка: стиль и технологии // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. Курск : Редакция журнала научных публикаций аспирантов и докторантов, 2014. № 3 (93). С. 157–159.

Стаття у міжнародній колективній монографії

8. Лазарєв С. Г. Нове мистецтво в реаліях сучасної масової культури (на матеріалі електронної музики) // Хосе Ортега-і-Гасет: життя, історичний розум і ліберальна демократія : монографія / заг. ред.: М. Марчук, Х. Боладо. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 633–642.

Статті в інших наукових виданнях та збірниках матеріалів конференцій

9. Лазарєв С. Г. Техно як форма масової культури // Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології : зб. матеріалів третьої міжн. наук.-творчої конф. Київ. 11–12 листопада 2009 р. Київ : ДАКККиМ, 2009. С. 51–52.

10. Лазарев С. Г. Діяльність продюсера в галузі електронної музики: використання інтернет технологій // Діяльність продюсера в культурному просторі України ХХІ століття : зб. матеріалів Міжн. наук.-прак. конф. Київ. 7 квітня 2010 р. Київ : НАКККиМ, 2010. С. 79–81.
11. Лазарев С. Г. Музыкальное творчество в условиях массовой культуры // Современные аудиовизуальные технологии в художественном творчестве и высшем образовании : материалы III Всероссийской науч.-прак. конф. Санкт-Петербург. 26 марта 2011 г. Санкт-Петербург : СПбГУП, 2011. С. 51–52.
12. Лазарев С. Г. Електронна музика в Україні — проблеми та перспективи наукового дослідження // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : зб. матеріалів Всеукраїнської відкритої наук.-прак. конф., присвяченої пам'яті А. Ф. Кречківського. Суми. 7-9 квітня 2011 р. Суми : Вінниченко М.Д., 2011. С. 99–100.
13. Лазарев С. Г. Особливості класифікації електронної музики: проблеми і перспективи наукового дослідження // Культура: открытый формат–2011 : материалы Международной заочной научной конференции. Минск. 20–21 июня 2011 г. Минск : Белорусский государственный университет культуры и искусств. 2011. С. 139–142.
14. Лазарев С. Г. Особенности жанровой классификации электронной музыки // Музыкальный авангард: вопросы творчества, исполнения, преподавания : сборник материалов IV Международной науч.-прак. конф. Пермь. 10-11 сентября 2011 г. Пермь. 2011. С. 179–185.
15. Лазарев С. Г. Влияние массовой культуры на музыкальное творчество // Искусство в пространстве современной культуры : материалы Международной науч.-прак. конф. Воронеж. 29-30 сентября 2011 г. Воронеж : Типография-издательство им. Е. А. Болховитинова, 2011. С. 474–479.
16. Лазарев С. Г. Стил ь електронної музики House: особливі ознаки // «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології : зб. матеріалів П'ятої Міжн. наук.-творчої конф. студентів, аспірантів та молодих вчених. Київ. 10-11 листопада 2011 р. Київ : НАКККиМ, 2011. С. 67–68.
17. Лазарев С. Г. Електронна музика як частина масової культури: продюсерський досвід // Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття : зб. матеріалів Міжн. наук.-прак. конф. Київ. 2 грудня 2010 р. Київ : НАКККиМ, 2011. С. 55–56.
18. Лазарев С. Г. Електронна музика в контексті продюсерської діяльності // Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: традиції, концепції, перспективи: матеріали Міжн. наук.-прак. конф. Київ. 20-21 грудня 2012 р. Київ : НАКККиМ, 2012. С. 94–95.
19. Лазарев С. Г. Кореляція розвитку технологій і еволюції електронної музики // Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології : зб.

матеріалів Сьомої Міжн. наук.-творчої конференції. Київ. 9 квітня 2014 р. Київ : НАКККиМ, 2014. С. 106–107.

20. Лазарєв С. Г. Особливості просування електронної музики в умовах масової культури ХХІ ст. // Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: формування громадянського суспільства : матеріали Міжн. наук.-прак. конф. Київ. 1 липня 2016 р. Київ : НАКККиМ, 2016. С. 239–240.

АНОТАЦІЯ

Лазарєв С. Г. Електронна музика як соціокультурне явище (друга половина ХХ — початок ХХІ століть). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 Теорія та історія культури (мистецтвознавство). Національна музична академія імені П. І Чайковського, Міністерство культури України. Київ, 2018.

У дисертації електронну музику вперше розглянуто як соціокультурний феномен, окрему увагу приділено неакадемічним напрямам. Соціокультурний ракурс дозволив розкрити ряд явищ електронної музики, на основі їх аналізу введено авторські терміни: «феномен ускладнення вибору», «віртуальна індивідуалізація», «парадигма віртуального звуку». На основі проведеного дослідження запропоновано класифікацію неакадемічних напрямів електронної музики. Введено авторський «фрактально-голографічний» принцип класифікації електронної музики та уточнено найбільш вживаний принцип класифікації неакадемічних напрямів електронної музики за ритмічним малюнком. Визначено і проаналізовано вісім основних базових стилів неакадемічної електронної музики. Виявлено характерні риси української неакадемічної електронної музики, серед яких, крім використання тембрів національних автентичних інструментів, встановлено наявність характерного мелодизму і кордоцентричності. Ці висновки, поряд з аналізом творів вітчизняних авторів електронної музики неакадемічних напрямів (понад 3000), дали можливість констатувати появу характерних українських течій й зафіксувати формування українського електронного саунду.

Ключові слова: масова культура, електронна музика, неакадемічна електронна музика, класифікація електронної музики, принципи класифікації електронної музики, стилеутворення, ді-джей, український електронний саунд.

АННОТАЦИЯ

Лазарев С. Г. Электронная музыка как социокультурное явление (вторая половина ХХ — начало ХХІ веков). Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 26.00.01 Теория и история культуры (искусствоведение). Национальная музыкальная академия Украины имени П. И. Чайковского, Министерство культуры Украины. Киев, 2018.

В диссертации электронная музыка впервые рассмотрена как социокультурный феномен, особое внимание уделено неакадемическим

направлениям. Социокультурный ракурс позволил раскрыть ряд явлений электронной музыки, на основе их анализа введены авторские термины: «феномен усложнения выбора», «виртуальная индивидуализация», «парадигма виртуального звука». На основе проведенного исследования предложена классификация неакадемических направлений электронной музыки. Введен авторский «фрактально-голографический» принцип классификации электронной музыки и уточнен наиболее применяемый принцип классификации неакадемических направлений электронной музыки по ритмическому рисунку. Определены и проанализированы восемь основных базовых стилей неакадемической электронной музыки. Выявлены характерные черты украинской неакадемической электронной музыки, среди которых кроме использования тембров национальных аутентичных инструментов, установлено присутствие характерного мелодизма и черт кордоцентричности. Эти выводы, наряду с анализом произведений отечественных авторов электронной музыки неакадемических направлений (более 3000), позволили констатировать появление характерных украинских течений и зафиксировать формирование украинского электронного саунда.

Ключевые слова: массовая культура, электронная музыка, неакадемическая электронная музыка, принципы классификации электронной музыки, стилеобразование, ди-джей, украинский электронный саунд.

SUMMARY

Lazarev S. G. Electronic Music as a Sociocultural Phenomenon (the Second Half of the XX — the Beginning of the XXI Centuries). Manuscript copyright.

Dissertation to Obtain the Doctor of Philosophy Degree in Specialty 26.00.01 Theory and History of Culture (Study of Art). The National Music Academy of Ukraine by P. I. Tchaikovsky, Ministry of Culture of Ukraine. Kyiv, 2018.

In the dissertation electronic music has been considered by the author as a socio-cultural phenomenon for the first time in Ukrainian science and special attention was paid to non-academic streams. Sociocultural perspective allowed the author to discover a number of electronic music phenomena, based on their analysis. The author introduced the following terms: “the complication of choice phenomenon”, which appears in the sphere of the electronic music consumption, the essence of this phenomenon is expressed in the listeners’ necessity to be well educated in sound engineering and musicology to make a choice in the excessive number of offers; the “virtual individualization” definition refers to the process of interaction between virtuality and individuality in the sphere of mass musical culture, in particular on the example of mass communications usage and namely, social networks in the field of electronic music; it was also established that the new “virtual sound paradigm” replaces the traditional forms of the creative process in the sphere of musical activity which is expressed in the priority of virtual musical instruments (software) usage by authors as well as virtual processing devices and sequencers instead of hardware and also availability of the first ones, is especially clearly manifested in the field of electronic music. The classification of non-academic streams of electronic music was offered on the basis of the research conducted. The author’s “fractal-holographic” principle of the electronic music classification has been introduced that allows to identify the

independence of a certain stylistic direction by the extreme components in a certain number of composition-indicators presence in it (examples of extreme as ultimate from commercial ones on the one hand to non-commercial ones on the other hand, and extreme ones as borderline with other musical streams). A differentiation of the electronic music works according to the “ternary principle” was suggested by the author. The basic principle of the classification of non-academic streams in electronic music defined according to the rhythmic pattern was clarified. Eight main basic styles of non-academic electronic music were defined and analyzed. Characteristic features of Ukrainian non-academic electronic music were identified. Among them besides usage of timbres of national authentic instruments, original melodism and cordocentricity features were revealed. These conclusions along with the analysis of musical compositions made by domestic authors of non-academic electronic music streams (in the amount of more than 3000) allowed the author to confirm the appearance of specific Ukrainian streams and to ascertain the formation of the original Ukrainian electronic sound.

Keywords: mass culture, electronic music, non-academic electronic music, electronic music classification, electronic music classification principles, style formation, DJ, Ukrainian electronic sound.